

Sygn. akt III CSK 238/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 października 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Kwaśniewski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Barbara Myszka (sprawozdawca)

Protokolant Katarzyna Bartczak

w sprawie z powództwa B. G.
przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie M.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 10 października 2014 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]
z dnia 30 kwietnia 2013 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną,**
- 2. zasądza od powoda na rzecz pozwanego Skarbu Państwa - Prokuratorii Generalnej Skarbu Państwa kwotę 5 400 zł (pięć tysięcy czterysta złotych) tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w K., po rozpoznaniu sprawy z powództwa B. G. przeciwko Skarbowi Państwa – Wojewodzie M., wyrokiem z dnia 7 grudnia 2012 r. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 785.787 zł, natomiast dalej idące powództwo oddalił. Ustalił, że orzeczeniem Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w G. z dnia 5 października 1956 r. – wydanym na podstawie dekretów z dnia 5 września 1947 r. o przejściu na własność Skarbu Państwa mienia pozostałego po osobach przesiedlonych do Z.S.R.R. (Dz. U. Nr 59, poz. 318 ze zm.) i z dnia 27 lipca 1949 r. o przejściu na własność Państwa nie pozostających w faktycznym władaniu właścicieli nieruchomości ziemskich, położonych w niektórych powiatach województwa białostockiego, lubelskiego, rzeszowskiego i krakowskiego (Dz. U. Nr 46, poz. 339 ze zm.) – zostały przejęte na rzecz Skarbu Państwa nieruchomości położone w Ł. o łącznym obszarze 933 ha, w tym grunty należące do P. G. i jego syna J. G.

Decyzją z dnia 23 września 2003 r. Wojewoda M., na podstawie art. 156 § 1 pkt 2, art. 157 § 1 i 2 oraz art. 158 § 1 ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (jedn. tekst: Dz. U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.; obecnie: Dz. U. z 2013 r., poz. 267 ze zm. – dalej: „k.p.a.”), stwierdził nieważność tego orzeczenia w części dotyczącej przejęcia na własność Skarbu Państwa nieruchomości obejmującej parcele bliżej oznaczone w decyzji, a w części dotyczącej przejęcia na własność Skarbu Państwa pozostałych parcel oznaczonych w decyzji stwierdził, że orzeczenie to zostało wydane z naruszeniem prawa, lecz ze względu na nieodwracalne skutki prawne nie orzekł o jego nieważności. Na podstawie tej decyzji powodowi zwrócono nieruchomość położoną w Ł., składającą się z działek nr [...], stanowiącą las o łącznym obszarze 6,98 ha. Po odzyskaniu nieruchomości powód wyciął większość rosnących na niej drzew, a uzyskane drewno sprzedał. Obecnie rośnie na niej trochę drzew kilkudziesięcioletnich i trochę młodych z odnowień, liczących około 4 – 5 lat.

W dniu 27 grudnia 2005 r. powód wystąpił do Wojewody M. z wnioskiem o odszkodowanie za użytkowanie i eksploatację lasu, który odzyskał oraz o

rekompensatę za nieruchomości, które nie mogły być zwrócone ze względu na nieodwracalne skutki prawne. Decyzją z dnia 5 marca 2007 r. Wojewoda odmówił przyznania odszkodowania, uznając, że powód nie wykazał szkody.

Spadek po P. G. nabyli syn J. G. i córka S. G. – po ½ części, a spadek po J. G. – żona M. T. i syn B. G. – po ½ części. Z kolei spadek po zmarłej w dniu 12 sierpnia 2007 r. M. T. nabyli mąż S. T. i B. G. po ½ części. Umową z dnia 17 czerwca 2009 r. S. T. darował swój udział w spadku po M. T. - B. G.

Wartość nieruchomości o obszarze 5,8091 ha, które nie zostały zwrócone ze względu na nieodwracalne skutki prawne orzeczenia z dnia 5 października 1956 r. – według stanu tych nieruchomości z 1956 roku, a cen z 2003 roku – przy uwzględnieniu udziału powoda we wspólności majątku spadkowego, wynosi 506.000 zł.

Z nieruchomości, które zwrócono powodowi w 2003 r., Skarb Państwa – Okręgowy Zarząd Lasów Państwowych, Nadleśnictwo w Ł., pozyskiwał drewno. W latach 1956 – 2003 pozyskał łącznie 466,10 m³ drewna o wartości według cen z 2003 r. – 36.130 zł, a według cen z chwili orzekania – 279 787 zł. Nadleśnictwo w Ł. prowadziło planową gospodarkę leśną, połączoną z pozyskiwaniem drewna i nasadzeniami, którą w odniesieniu do zwróconych nieruchomości zakończono z dniem 3 września 2003 r.

Sąd Okręgowy przyjął, że, zgodnie z art. 160 § 1 k.p.c. powodowi przysługuje od Skarbu Państwa odszkodowanie za rzeczywistą szkodę, poniesioną na skutek wydania decyzji z naruszeniem prawa i stwierdzeniem jej częściowej nieważności. Uznał, że rzeczywistą szkodę powoda stanowi utrata nieruchomości należących do jego poprzedników prawnych, które nie zostały zwrócone, i obniżenie wartości zwróconych nieruchomości, spowodowane wycinką drzew. Odpowiada ono wartości wyciętego drewna, która – przy uwzględnieniu udziału powoda we wspólności majątku spadkowego – wyraża się kwotą 279 787 zł. W konsekwencji, Sąd Okręgowy zasądził na rzecz powoda kwotę 785 787 zł.

Na skutek apelacji pozwanego, Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 30 kwietnia 2013 r. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że zasądzoną nim kwotę

785 787 zł zastąpił kwotą 506 000 zł, a w pozostałej części powództwo i apelację oddalił.

Sąd Apelacyjny zaaprobował ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji oraz rozstrzygnięcie o żądaniu odszkodowania za przejęte nieruchomości, które nie zostały przez pozwanego zwrócone, dokonał natomiast odmiennej oceny prawnej żądania odszkodowania za obniżenie wartości pozostałych nieruchomości. Podkreślił, że prowadzenie gospodarki leśnej z natury rzeczy nie prowadzi do obniżenia wartości nieruchomości, lecz jest zwykłym sposobem korzystania z niej, gdyż las przez dokonywane nasadzenia lub naturalny rozsiew jest odtwarzany, a pozyskiwane drewno stanowi pożytki nieruchomości w rozumieniu art. 53 § 1 k.c. W istocie więc tak sformułowane żądanie nie dotyczyło rzeczywistej straty, lecz utraconych korzyści, powód domagał się bowiem odszkodowania odpowiadającego wartości wyciętego drewna i nawet nie próbował wskazać na jakiegokolwiek fakty, które dawałyby podstawę do przyjęcia, że wartość nieruchomości w chwili jej odzyskania była mniejsza niż w chwili utraty. Nie zostały też wykazane żadne fakty dające podstawę do porównania wartości nieruchomości w chwili jej utraty przez poprzedników prawnych powoda i w chwili jej odzyskania, a tym samym do wyliczenia szkody odpowiadającej tej różnicy. Przyjmując, że zasądzona przez Sąd pierwszej instancji kwota 279.787 zł stanowi równowartość utraconych korzyści, Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok i w tym zakresie powództwo oddalił, ponieważ wadliwa decyzja administracyjna została wydana przed wejściem w życie Konstytucji, a w takiej sytuacji odszkodowane przysługujące na podstawie art. 160 § 1 k.p.a. nie obejmuje korzyści utraconych wskutek wydania decyzji.

W skardze kasacyjnej od wyroku Sądu Apelacyjnego powód, powołując się na podstawę przewidzianą w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c., wniósł o jego uchylenie w części oddalającej powództwo o zasądzenie kwoty 279.787 zł i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania ewentualnie orzeczenie co do istoty sprawy i oddalenie apelacji. Wskazał na naruszenie art. 361 § 2 k.c. przez przyjęcie, że szkoda w postaci wartości drewna pozyskanego w latach 1956 – 2003 nie skutkowałą zmniejszeniem wartości nieruchomości oraz że domaganie się odszkodowania w kwocie odpowiadającej wartości pozyskanego drewna stanowi szkodę rozumianą jako *lucrum cessans*, i art. 160 § 1 k.p.a. przez przyjęcie,

że wartość drzew wyciętych w okresie władania nieruchomością przez Skarb Państwa nie stanowi dla właściciela odzyskanej nieruchomości rzeczywistej szkody.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z uchwałą pełnego składu Izby Cywilnej Sądu Najwyższego z dnia 31 marca 2011 r., III CZP 112/10 (OSNC 2011, nr 7-8, poz. 75), do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej ostateczną decyzją administracyjną wydaną przed dniem 1 września 2004 r., której nieważność lub wydanie z naruszeniem art. 156 § 1 k.p.a. stwierdzono po tym dniu, ma zastosowanie art. 160 § 1, 2, 3 i 6 k.p.a. Jeżeli ostateczna wadliwa decyzja administracyjna została wydana przed dniem wejścia w życie Konstytucji, odszkodowanie przysługujące na podstawie art. 160 § 1 k.p.a. nie obejmuje korzyści utraconych wskutek jej wydania, choćby ich utrata nastąpiła po wejściu w życie Konstytucji. Uchwała ta jako zasada prawna wiąże składy orzekające Sądu Najwyższego (art. 61 § 6 i art. 62 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 499 ze zm.).

Sąd Apelacyjny w zaskarżonym wyroku uwzględnił wykładnię dokonaną w powołanej uchwale i nie kwestionuje jej również skarżący, istota sporu sprowadza się natomiast do rozstrzygnięcia kwestii, czy dokonywane przez Skarb Państwa pozyskiwanie drewna w czasie władania od 1956 r. nieruchomością leśną o obszarze 6,9815 ha, stanowi dla powoda, który w 2003 r. odzyskał tę nieruchomość, szkodę rzeczywistą, polegającą na zmniejszeniu wartości nieruchomości o wartość wyciętych drzew, czy też drewno pozyskane z wyciętych drzew należy uznać za utracone korzyści.

Podjmując ten problem trzeba przypomnieć, że zgodnie z art. 361 k.c., zobowiązany do odszkodowania ponosi odpowiedzialność tylko za normalne następstwa działania lub zaniechania, z którego szkoda wynikła. W powyższych granicach, w braku odmiennego przepisu ustawy lub postanowienia umowy, naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł, oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzono. Zarówno w orzecznictwie, jak i w doktrynie podkreśla się, że art. 361 § 2 k.c. wskazuje jedynie zakres szkody podlegającej naprawieniu, natomiast nie definiuje pojęcia

szkody. Powszechnie przyjmuje się, że szkodą jest każdy uszczerbek w dobrach prawnie chronionych, z którym ustawa wiąże powstanie odpowiedzialności odszkodowawczej. Może on przybrać postać straty, którą poszkodowany poniósł w wyniku zdarzenia szkodzącego (*damnum emergens*) oraz utraconych korzyści (*lucrum cessans*). Strata wyraża się w zmianie stanu majątkowego poszkodowanego i może polegać na zmniejszeniu się jego aktywów przez utratę, ubytek lub zniszczenie poszczególnych składników majątku albo ich uszkodzenie lub utratę wartości, a także na zwiększeniu pasywów przez powstanie nowych zobowiązań lub zwiększenie już istniejących. Z kolei utrata korzyści polega na niepowiększeniu się majątku poszkodowanego, które nastąpiłoby, gdyby nie zaistniało zdarzenie wyrządzające szkodę. W orzecznictwie i w doktrynie przyjmuje się, że szkoda polegająca na nieuzyskaniu pożytków naturalnych i cywilnych, które rzecz przynosi, stanowi *lucrum cessans*. Jeżeli natomiast pobranie pożytków spowodowało zmniejszenie wartości rzeczy, wchodzi również w grę rzeczywisty uszczerbek, czyli *damnum emergens* (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1979 r., II CR 304/79, OSNCP 1980, nr 9, poz. 164, z dnia 31 marca 1987 r., I CR 287/86, nie publ., z dnia 10 kwietnia 1997 r., II CKN 92/97, nie publ., z dnia 28 stycznia 1999 r., III CKN 133/98, nie publ., z dnia 21 czerwca 2001 r., IV CKN 382/00, Monitor Prawn. 2003, nr 1, s. 33, z dnia 18 stycznia 2002 r., I CKN 132/01, nie publ., z dnia 28 kwietnia 2004 r., III CK 495/02, nie publ., z dnia 26 stycznia 2005 r., V CK 426/04, nie publ., z dnia 15 listopada 2002 r., V CKN 1325/00, nie publ., z dnia 14 października 2005 r., III CK 101/05, nie publ., z dnia 29 listopada 2006 r., II CSK 259/06, nie publ., z dnia 24 sierpnia 2007 r., V CSK 174/07, nie publ., z dnia 23 listopada 2007 r., IV CSK 281/07, nie publ., z dnia 19 czerwca 2008 r., V CSK 18/08, nie publ. i z dnia 28 maja 2014 r., I CSK 419/13, nie publ.).

Zgodnie z art. 53 § 1 k.c., pożytkami naturalnymi rzeczy są jej plody i inne odłączone od niej części składowe, o ile według zasad prawidłowej gospodarki stanowią normalny dochód z rzeczy. Dochód normalny natomiast, to taki, który ma charakter stałych lub okresowych przychodów, jakie przynosi rzecz według zasad prawidłowej gospodarki, np. owoce, plody rolne, mleko, przychówek zwierząt, piasek lub żwir pobrany z nieruchomości (zob. wyroki Sądu Najwyższego z dnia

23 listopada 1950 r., C 355/50, OSN 1951, nr 2, poz. 50 i z dnia 31 marca 1987 r., I CR 287/86, nie publ.).

Dla oceny, czy drewno pozyskane na skutek wycięcia drzew rosnących na nieruchomości stanowiącej las może być uznane za jej pożytek naturalny, istotne znaczenie mają konkretne okoliczności, w jakich doszło do wycinki drzew. Nie mieści się w pojęciu pożytków drewno pochodzące z drzew wykarczowanych w związku ze zmianą charakteru działki leśnej. Tak samo trzeba ocenić sytuację, w której doszło do zdewastowania lasu przez rabunkowe wykarczowanie drzew wyłącznie w celu uzyskania korzyści majątkowej. Jeżeli natomiast dokonywanie wyrębu drzew odbywało się według zasad prawidłowej gospodarki leśnej, w ramach której dokonuje się planowej wycinki oraz nowych nasadzeń, drewno uzyskane z wyciętych drzew trzeba uznać za pożytek naturalny w rozumieniu art. 53 § 1 k.c.

Rozważany problem był przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego w uzasadnieniu wyroku z dnia 29 stycznia 1971 r., III CRN 441/70 (nie publ.). Rozważając wysokość wynagrodzenia za korzystanie z cudzej nieruchomości, Sąd Najwyższy przyjął, że wycięcie lasu w ramach prawidłowej gospodarki jest równoznaczne z pozyskaniem pożytków, nie stanowi jednak pożytków dewastacja lasu spowodowana jego nadmiernym wykarczowaniem. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu uchwały z dnia 23 października 1975 r., III CZP 71/75, stwierdzając, że jeżeli wyręb drzewa z lasu odbywa się w ramach prawidłowej gospodarki leśnej, polegającej na sukcesywnym usuwaniu określonej ilości starodrzewu i zastępowaniu go sadzonkami młodych drzew, uzyskane drewno stanowi pożytek naturalny w rozumieniu art. 53 § 1 k.c. (zob. OSNCP 1976, nr 5, poz. 100).

Z ustaleń stanowiących podstawę zaskarżonego wyroku, którymi Sąd Najwyższy jest związany (art. 398¹³ § 2 k.p.c.), wynika, że Nadleśnictwo w Ł. w imieniu pozwanego Skarbu Państwa w latach 1956 – 2003 na zwróconych powodowi w 2003 r. gruntach leśnych o obszarze 6,9815 ha prowadziło planową gospodarkę leśną połączoną z wycinką drzew i nasadzeniami oraz że w okresie tym pozyskało łącznie 466,10 m³ drewna. Wartość pozyskanego drewna według cen z chwili zwrotu nieruchomości powodowi wyrażała się kwotą 36.130 zł,

a według cen z chwili wyrokowania przez Sąd pierwszej instancji – kwotą 279.787 zł. Po odzyskaniu nieruchomości powód wyciął większość rosnących na niej drzew. Obecnie na gruntach o obszarze 6,9815 ha rośnie „trochę drzew kilkudziesięcioletnich i trochę młodych w wieku około 4 – 5 lat”. W świetle tych ustaleń Sąd Apelacyjny niewadliwie przyjął, że pozyskane przez pozwanego drewno stanowiło pożytki naturalne nieruchomości leśnej (art. 53 § 1 k.c.), a ich utrata stanowiła *lucrum cessans* (art. 361 § 2 k.c.).

Skarżący, kwestionując trafność podjętego zaskarżonym wyrokiem rozstrzygnięcia, podnosi, że na skutek dokonywania przez pozwanego wyrębu drzew w latach 1956 – 2003 r. wartość odzyskanej nieruchomości uległa obniżeniu o wartość pozyskanego drewna, czyli o kwotę 279 787 zł, wobec czego kwota ta stanowi jego stratę, a więc szkodę rzeczywistą podlegającą naprawieniu na podstawie art. 160 § 1 k.p.a. Taka kwalifikacja postaci szkody nie może być jednak w świetle poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych uznana za prawidłową. W praktyce mogą wystąpić sytuacje, w których pobranie pożytków naturalnych doprowadzi do obniżenia wartości nieruchomości, co będzie stanowiło stratę poniesioną przez poszkodowanego. Nie można jednak w takich sytuacjach przyjmować, że szkodę w postaci zmniejszenia wartości nieruchomości stanowi wartość niezyskanych pożytków naturalnych. Ewentualna strata tego rodzaju wymaga udowodnienia, natomiast skarżący – jak stwierdził Sąd Apelacyjny – nie wskazał żadnych innych faktów świadczących o tym, że wartość odzyskanej przez niego nieruchomości uległa zmniejszeniu. Nie twierdził też, by pozwany uchybił zasadom gospodarki leśnej określonym w ustawie z dnia 20 grudnia 1949 r. o państwowym gospodarstwie leśnym (Dz. U. Nr 63, poz. 494 ze zm.), a po dniu 1 stycznia 1992 r. w ustawie z dnia 28 września 1991 r. o lasach (jedn. tekst: Dz. U. z 2014 r., poz. 1153), zwłaszcza by pozyskiwał drewno w granicach przekraczających możliwości produkcyjne lasu. Przepisy obu wymienionych ustaw nakładały obowiązek prowadzenia gospodarki leśnej z uwzględnieniem m.in. zasady trwałości i utrzymania lasów oraz powiększania zasobów leśnych.

Trzeba dodać, że – zgodnie z regułą wynikającą z art. 6 k.c. – ciężar wykazania szkody, jej postaci i rozmiaru spoczywał na skarżącym.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną i orzekł o kosztach postępowania kasacyjnego zgodnie z art. 98 § 1 i 2 oraz art. 99 w związku z art. 391 § 1 i art. 398²¹ k.p.c. oraz w związku z art. 11 ust. 3 ustawy z dnia 8 lipca 2005 r. o Prokuraturii Generalnej Skarbu Państwa (jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 1150). Wysokość tych kosztów została określona na podstawie § 6 pkt 7 w związku z § 12 ust. 4 pkt 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (jedn. tekst: Dz. U. z 2013 r., poz. 490).